

УДК 595.799

К. Ю. Жупінська, аспірантка⁴*Державний біотехнологічний університет.*

**ПРИХОВАНОХОБОТНИК *CRYPTORHYNCHUS LAPATHI*
LINNAEUS, 1758 (CURCULIONIDAE:
CRYPTORHYNCHINAE) —
СТОВБУРОВИЙ ШКІДНИК ТОПОЛІ**

Довгоносик-прихованохоботник *Cryptorhynchus lapathi* Linnaeus, 1758 (Curculionidae: Cryptorhynchinae) розвивається на деревах родів *Populus*, *Salix*, *Alnus* і *Betula*. Відповідно у різних регіонах має назву тополевий, осиковий, вільховий тощо. Вид поширений в усій Палеарктиці від Європи до Японії, у XVIII столітті завезений у Північну Америку, поширився в Канаді та Британській Колумбії й тому може вважатися Голарктичним [2].

У північній частині ареалу розвиток прихованохоботника триває два роки, зрідка три, у південних – один [1, 2]. У випадку однорічної генерації молоді жуки паруються та відкладають яйця в рік свого розвитку, а у регіонах із дворічним циклом вид зимує в перший раз на стадії яйця чи личинки, а у другий – на стадії імаго у тріщинах кори, ґрунті, а іноді – в лялечковій камері.

Наші дослідження проведені у 2019–2022 рр. у чистих тополевих і осикових насадженнях різного віку, а також на маточній плантації тополь 2014 р. створення у Південному лісництві Харківської ЛНДС УкрНДЛГА, в урочищі Кульма (38 квартал) Бабаївського лісництва ДП «Жовтневе ЛГ»; в осикових насадженнях Малинівського лісництва ДП «Чугуєво-Бабчанське ЛГ»; у природних насадженнях тополі на території с. Хорошеве та с. Безлюдівка; у дендропарку ХНАУ ім. В. В. Докучаєва та у лісових смугах. Прихованохоботника виявляли в усіх насадженнях, де росли тополі та осика. На маточній плантації тополь шкідник заселяв затінені дерева у центрі.

Імаго та яйця прихованохоботника виявляли впродовж вегетаційного періоду. Перших жуків після зимівлі знаходили у третій декаді квітня, коли розпускалося листя тополі. Жуки, що зимували, здійснювали додаткове живлення корою молодих пагонів тополі, вигризаючи круглі невеликі фрагменти кори. Самки прогризали отвори на ділянках стовбурів із тонкою корою, переважно біля основи гілок та відкладали м'які білі яйця завдовжки близько 1 мм. Перші

⁴ Науковий керівник – д-р с.-г. наук, професор В. Л. Мешкова

личинки з'являлися наприкінці квітня, а останніх личинок молодших віків виявляли у червні. Біля отворів, де личинка проникла під кору, іноді було видно сліди соку та грудочки тирси. Місця заселення дерев можливо розпізнати за зміною забарвлення кори, яка стає жовто-червоно-бурих відтінків і відрізняється від інших частин стовбура чи гілок. Довжина личинок першого віку становила близько 1 мм, а останнього перед лялькуванням – 11–13 мм.

Личинки прихованохоботника мали типовий для родини довгоносиків вигляд – білі, з бурою головою, безногі та зігнуті. Після вилуплення личинки на молодих деревах спочатку прогризали поперечні або поздовжні звивисті ходи в корі, потім під корою спрямовували його вбік серцевини, зрештою – вертикально, а перед лялькуванням – вбік кори, де й лялькувалися. Спочатку личинки викидають із ходу екскременти, а пізніше вони накопичуються в ходах. Перших лялечок виявляли наприкінці червня.

На деревах старшого віку форма ходу залежала від діаметра стовбура, але завжди лялькування відбувалося поблизу поверхні. Личинка перед лялькуванням прогризає круглий льотний отвір і закриває його тирсою. Лялечки завдовжки 10 мм, спочатку білі, поступово темнішають, мають характерну для довгоносиків подовжену голову. Ноги та крила щільно притиснуті до тіла.

Молоді жуки завдовжки близько 8 мм, мають розвинені крила. Тіло переважно чорне, але на спині є сірі або рожеві лусочки. Передня частина голови подовжена, вузька головотрубка в складеному вигляді підігнута під груди. Хоча жуки мають крила, вони переважно пересувалися по землі. Вони були найбільш активними ввечері або вранці, а якщо їх турбували, падали на землю та прикидалися мертвими.

Під час розтинання заселених стовбурців у листопаді всередині виявляли личинок різного віку. Можна припустити, що частина популяції зимувала на стадії імаго, а частина – на стадії личинки. Личинки, що вилупилися з яєць, відкладених раніше, встигали завершити розвиток до імаго в той самий рік. Личинки, які вилупилися у другу половину літа, діапаузували і продовжували розвиток наступного року.

Загалом чисельність прихованохоботника на обстежених нами ділянках не була високою. На окремих деревах, які були заселені також іншими стовбуровими шкідниками, розвивалися водяні пагони. На деяких стовбурцях виявляли нарости в місцях розташування ходів, а

також зламані верхівки.

За літературними даними [1, 2], шкідливість прихованохоботника збільшується у зв'язку з перенесенням ним патогенних бактерій під час додаткового живлення на здорових деревах. Економічна шкода цієї комахи є найбільшою на плантаціях, де тополі вирощують у монокультурі для одержання деревини високої якості (для виробництва фанери та меблів).

Посилання.

1. Гречкин В.П., Воронцов А.И. Вредители и болезни тополей и меры борьбы с ними. М. Гослесбумиздат, 1962. 150 с.
2. Charles J.G., Nef L., G. Allegro, C.M. Collins, A. Delplanque, R. Gimenez, S. Hnglund, H. Jiafu, S. Larsson, Y. Luo, P. Parra, A.P. Singh, W.J.A. Volney, S. Augustin. Insect and Other Pests of Poplars and Willows. FAO 2014. Poplars and Willows: Trees for Society and the Environment (eds J.G. Isebrands and J. Richardson).

УДК 595.2:635.925(477.63)

І. А. Зайцева, кандидат біологічних наук, доцент
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
**ІНВАЗІЙНІ ВИДИ ДЕНДРОБІОНТНИХ ЧЛЕНИСТОНОГИХ
 В УРБОЦЕНОЗАХ м. ДНІПРО**

Інтенсивність проникнення адвентивних видів на територію нашої держави останніми роками зростає, що безумовно нарощує науковий інтерес до цієї проблеми (Мешкова, 2014; Лісовий, 2019; Мацяк, 2020). Алохтонні види найчастіше набувають статусу небезпечних (Мешкова, 2014) і становлять значну загрозу для місцевого біорізноманіття.

Враховуючи зростаючу кількість інтродукованих рослин, які використовуються сьогодні в озелененні населених місць України, а також необхідність збереження й підвищення рекреаційної, санітарно-гігієнічної та естетичної функції міських зелених насаджень, особливої актуальності набувають дослідження видового складу і рівня шкодочинності інвазійних фітофагів. На сьогоднішній день відомості про напрямки поширення, особливості біології, етології й екології інвазивних видів комах і кліщів у містах України поки ще дуже неповні. Не сформульована єдина концепція надійного і безпечного захисту місцевого біорізноманіття від алохтонних видів.

Актуальність даної роботи визначається необхідністю детального вивчення характеру розповсюдження і рівня шкодочинності